

Ștefan cel Mare: ipostaze ale puterii domnești

MARICICA IFRIM

Istoriografia română conferă unanim Țării Moldovei sub Ștefan cel Mare un statut de excepție. Lunga și glorioasă domnie ștefaniană s-a caracterizat printr-o afirmare internațională de putere europeană¹, asociată în plan intern cu o perioadă de prosperitate economică, de evoluție înnoitoare și echilibrată în structurile statale și sociale, precum și de manifestare plenară a unei culturi viguroase și originale².

Din vasta problematică a domniei lui Ștefan cel Mare ne propunem individualizarea unor „fețe ale puterii ștefanieni” menite să-i întregască perspectiva de ansamblu, cu caracteristici de simbolistică, mentalitate și ideologie. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, ca, de altfel, în întreg evul mediu românesc, statul s-a identificat cu domnia³. Atribuțiile domnului erau absolutiste, reprezentând caracteristici ale suveranității sale. Astfel, potrivit principiului *dominium eminens*, era stăpânul *de jure* al întregului teritoriu al Moldovei, iar, *de facto*, deținea un întins domeniu domnesc, era *voievod*, avea conducerea supremă a armatei, reprezenta înalta instanță judecătorească și controla toate actele de politică internă și externă⁴. Statul era dinastia, identificându-se cu domnul, încât domnul Moldovei se intitula firesc „singur stăpânitor și domn a toată Țara Moldovei”, fiind stăpân de drept divin prin invocația simbolică (†) și formula devoțiunii „din mila lui Dumnezeu”, prezente în orice izvor diplomatic sau în formularea graitoare a unui izvor narativ – „de la

¹ Șerban Papacostea, *Politica externă a lui Ștefan cel Mare: puncte de reper*, în „Revista de istorie”, 1/28, 1975, p. 15-31 și Idem, *Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, „Revista de istorie”, 5-6/35, 1982, p. 607-637.

² Leon Șimanschi, *Politica internă a lui Ștefan cel Mare*, în „Revista de istorie”, 5-6/35, 1982, p. 585-606; Idem, *Dimensiunile epocii ștefanieni*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XVI, 1979, p. 139-144.

³ I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, în „Biblioteca istorică”, nr. 2, București, 1925, p. 316.

⁴ În istoriografia română atribuțiile domnului au fost exagerate, apelându-se chiar la expresia definitivă de „despotism asiatic”, sau minimalizare, eludându-se relația de intercondiționare dintre domn și boierime.

Dumnezeu se dă împărăția și domnia”⁵ – de asemenea, invocând moștenirea imperială bizantină prin vocabula „Io”. Prin atribuțiile sale, toate instituțiile medievale „au fost legate indisolubil de domn”⁶. Prin personalitatea copleșitoare a domnului moldovean, manifestarea atribuțiilor domnești a căpătat o puternică și distinctă pecete proprie.

Programul ideologic s-a conturat în paralel cu opera de guvernare: creșterea autorității centrale prin sporirea importanței tronului în conducerea treburilor publice, organizarea oștirii, echilibrul social, reorganizarea sfatului domnesc, reîntregirea țării, anihilarea opoziției boierești, înlăturarea pericolului pretențiilor boierești, creșterea resurselor materiale ale domniei, concentrarea boierimii mici și mijlocii, a bisericii îndeosebi, în jurul domnului, sporirea prestigiului personal al domnului.

Activitatea cancelariei lui Ștefan cel Mare, prin documentele existente în depozitele Arhivelor Naționale ale României, ilustrează elocvent această evoluție, prin afirmarea principiului de *dominium eminens* domnul impune înzestrarea fiecărui proprietar cu urice de proprietate asupra a ceea ce stăpâneau, generează diversificarea formularului diplomatic, multiplicarea tipologiei actelor, apariția unor noi formule diplomatice, renunțarea la sistemul de cosigilare a documentelor interne, adoptat la începutul domniei, de întărire a unor categorii de acte interne cu sigilii ale membrilor Sfatului domnesc, alături de pecetea domnească, semn că domnul își exercită autoritatea suveran⁷. Spre sfârșitul secolului al XV-lea, Ștefan cel Mare cumpără domenii boierești și recurge la o nouă repartitie a proprietății către boierimea mică și daniile către mănăstirea Putna, Mitropolia Sucevei, a Romanului etc. Este ilustrativă această practică a transmiterii proprietății, atât ca orientare politică dar și ca activitate cancelarială de avergură.

Cronistica internă și externă nuanțează și completează principiile autocratice adoptate de Ștefan cel Mare, în fapt, problema puterii, atât sub aspectul deținerii, cât și, îndeosebi, sub cel al exercitării ei. Cronicarii anonimi se puteau exprima simplu, dar semnificativ, că țara era „moșia” domnilor, după cum erau oștenii, dregătorii sau boierii lor. Victoriile militare erau obținute tot de domn, cu ajutorul lui Dumnezeu, și erau tot ale lui, chiar dacă nu participase

⁵ *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, publicate de Ioan Bogdan, ediție revăzută de P. P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959, p. 210.

⁶ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, I, București, Editura Academiei, 1971, p. 6.

⁷ Leon Șimanschi, *op. cit.*, p. 596; Maricica Ifrim, *Din activitatea cancelariei domnești a Moldovei în secolul al XV-lea*, în „Memoria documentelor”, I, București, D.G.A.S., 1994, p. 8.

direct la lupte, deoarece nimic nu se putea întâmpla decât din voia domnilor. Autorul *Cronicii lui Ștefan cel Mare* îmbrățișează în mod evident principiile puterii divine asupra reprezentanților ei pământești, afirmându-le fastuos și fără ostentație, într-un stil sobru, aproape „inscripțional”, sugerând majestatea prin construcția episoadelor relevate de fapte. Atentatul la sacralitatea monarhului, ca și la temeiul ereditar al dreptului de succesiune – atribute esențiale ale absolutismului – determină oprobiul autorilor.

Ideologia domnească din Moldova trădează, deopotrivă, elemente de proveniență sud-slavă și bizantină – ultimele fiind recomandate, în special, de biserică, slujba față de domn asemănându-se cu slujirea lui Dumnezeu. Voluntarismul domnilor se înfățișează responsabil și cumpănit, supus permanentei confruntări cu sfatul boierilor și dregătorilor din preajmă, care, chiar și atunci când nu sunt ascultați, oferă, totuși, un reper sau o posibilitate de comparare.

Puternica personalitate a lui Ștefan cel Mare a acționat la cote înalte în ceea ce privește întărirea statutului dinastic, cultivarea ideii dinastice, promovarea unui program de alianțe dinastice și asumarea moștenirii imperiale bizantine.

Statutul dinastic în Moldova, potrivit „dreptului obișnuielnic”, presupunea îndeplinirea câtorva reguli stricte pentru ocuparea tronului, rezumate succint astfel: apartenența la familia domnitoare pe linie masculină, „os domnesc”, – „să fie neam de domn și tot neamul său domni!” – indiferent de statutul fiului domnesc – legitim, nelegitim sau legitimat⁸; „să nu fie însemnat”⁹, adică să aibă „chip frumos și întreg”; vârsta putea fi un impediment sau un avantaj în cursa pentru ocuparea tronului¹⁰ și apartenența la ortodoxie.

Statutul dinastic reglementa succesiunea dinastică. Dreptul de succesiune la tron, specific dinastiilor, aparținea fraților domnului decedat, fiilor săi, legitimi sau nelegitimi, nepoților, verilor, cu condiția esențială de a fi „os domnesc”. Formularul diplomatic ștefanian ilustrează modul de succesiune ereditar-electiv: „Iar după a noastră viață și domnie cine va fi domn țării noastre. sau pe oricine altul, din păcatele noastre îl va alege Dumnezeu din copiii noștri sau din neamul

⁸ Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, București, Editura Albatros, 1976, p. 13.

⁹ *Ibidem*, p. 14.

¹⁰ Se pare că vârsta asocierii la domnie și, totodată, a menționării în documente a unui fiu domnesc este de 9 ani, a primirii titlului de voievod, 11 ani, iar a majoratului, la 15 ani. Vârsta asocierii la domnie a lui Iliăș de către Alexandru cel Bun este de 9 ani. Prima atestare documentară a lui Ștefan cel Mare cu titlul de voievod datează din 1450; luând în calcul criteriul de vârstă pentru acest titlu, se poate aprecia că a urcat pe tron la 16-17 ani, întrevăzându-se o posibilă epitropie a mamei sale, Maria-Oltea, și a unchiului său, Vlaicu.

nostru să fie domn pământului acestuia, acela să nu-i strice”. Această cvasi-permisivitate la tron a periclitat statutul dinastic prin perioade de instabilitate internă, prin decăderea puterii centrale.

Domnul care a militat și a reușit să impună în Moldova primogenitura a fost Ștefan cel Mare, asociindu-și-l la domnie pe fiul său prim născut, *Io Alexandru voievod*, care va administra Țara de Jos, având reședința proprie la Bacău, unde construiește o casă domnească și o biserică și întreține relații directe cu Transilvania, asociatul la tron devenind moștenitorul prezumtiv. Moartea lui Alexandrel va năruie planul instituirii primogeniturii de către Ștefan, tot viforosul domn, pe patul de moarte fiind, impunându-l pe noul succesor, Bogdan al III-lea, cu forța, relatarea lui Dandolo indicând obiceiul convocării unui sfat, format din mitropolit și marii boieri, pentru a alege viitorul domn.

Noul domn ales, „unsul lui Dumnezeu”, trebuia consacrat ca „stăpân al țării din mila lui Dumnezeu”. Majoritatea istoricilor sunt de părere că această etapă însuma două ceremonii distincte – probatorii în cazul Moldovei –, investitura și încoronarea. Investitura, constând în ceremonia întronării domnilor în câmp¹¹, este atestată în Moldova, prin raportul lui Dandolo trimis dogelui Venetiei, la 24 aprilie 1562, care relatează refuzul lui Despot vodă de a participa la ceremonia înscăunării „în câmp, precum este obiceiul în Moldova”¹². În același sens trebuie interpretată și relatarea lui Grigore Ureche despre urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare: „Deci Ștefan Vodă strâns-au boierii și mari și mici și altă curte mărunță, dinpreună cu mitropolitul Theoctist și cu mulți călugări, la locul ce se cheamă Direptate, și i-au întrebat pre toți, este cu voia tuturor să le fie domn? Iar ei cu toții au strigat într-un glas: în mulți ani de la Dumnezeu să domnești! Și de aici cu toții l-au rădicat domn cu voia tuturor, și l-au pomăzuit spre domnie mitropolitul Theoctist, și de acolo luă Ștefan Vodă steagul Țării Moldovei și se duse la scaunul Sucevei”¹³. Intervenția lui Ștefan cel Mare pentru alegerea succesorului său, Bogdan al III-lea, a avut loc tot *in campum!*¹⁴

Ceremonialul încoronării, desfășurat în biserica mitropolitană, prin încoronarea propriu-zisă, ungerea cu mir de către mitropolit a domnului ales, asistat de alți reprezentanți ai clerului, membri ai Sfatului domnesc și curteni, și înmânarea însemnelor puterii, buzduganul și scepstrul, steagul sau alte obiecte de

¹¹ Aurel H. Golimas, *Un vechi obicei în Moldova: ceremonia întronării domnilor în câmp*, în vol. *În amintirea lui Constantin Giurescu*, București, 1944.

¹² Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, I, București, Cartea Românească, 1929, p. 210.

¹³ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei până la Aron Vodă (1359-1595)*, ediție îngrijită de C. Giurescu, București, 1916, p. 43.

¹⁴ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor (1376-1650)*, VIII, București, 1894, p. 41.

consacrare, este marcat de influențe bizantine, conferindu-i-se caracteristici religioase. Moștenirea bizantină în Țările Române¹⁵ – *Bizanțul după Bizanț!* –, ilustrată în formularul diplomatic, în sinonimia instituțiilor, în folosirea *granatzei* – mantiei imperiale, motivul vulturului bicefal, în oficierea slujbelor religioase, în arhitectură, în pictura religioasă etc., i-a insuflat lui Ștefan *ideea imperială*. Cum altfel s-ar putea explica titlul de „țar” pentru domnii români din *Letopisețul anonim al Moldovei*, din *Letopisețul de la Bistrița*, din însemnarea donatorului *Tetraevangheliarului de la Humor*: „Binecredinciosul și de Hristos iubitorul țar Io Ștefan voievod, domn al Moldovei”, sau continuarea listei împăraților bizantini cu „țarii” Moldovei în *Cronica sârbo-moldovenească*?¹⁶

Ștefan cel Mare, asemănător lui Alexandru cel Bun, a fost adeptul unor alianțe dinastice de prestigiu, ca și al primogeniturii, numai că, spre deosebire de acesta din urmă, a avut mai mult succes; o dovedesc politica și strategiile sale matrimoniale. Se știe că a avut trei căsătorii. E posibilă și o primă căsătorie cu „Marușca, mama lui Alexandru”, fiul său, dacă ar fi să dăm crezare *Pomelnicului de la Bistrița*¹⁷ sau *Cronicii moldo-germane*, care, amintind de căsătoria lui Ștefan cu Evdochia, precizează: „cu care a avut pe doamna din Țara Moscovei”¹⁸, or, când se face această însemnare Alexandrel trăia și era prezumtivul urmaș la tron. Poziția periferică a Marușcăi în *Pomelnicul de la Bistrița* n-ar putea fi interpretată în sensul unei filiații nelegitime a lui Alexandrel sau poate chiar a repudierii primei sale soții de către Ștefan? La 5 iulie 1463, s-a căsătorit Ștefan cu Evdochia de Kiev, fiica lui Alexandru, cneaz de Kiev, și a Anastasiei, fiica lui Vasile I, cneaz al Moscovei, căsătorit cu o principesă lituaniană, Sofia, provenind din neamul Jagellonilor aflați pe tronul Poloniei¹⁹, sora lui Semeon „țarul”. Această căsătorie nu a durat mult, Evdochia a murit la 25 noiembrie 1467. Elena (Olena), fiica lui Ștefan și a Evdochiei, la rândul ei s-a căsătorit, la 12 ianuarie 1483, cu țareviciul Ivan, fiul lui Ivan al III-lea, marele cneaz al Moscovei. Cu acest prilej trebuie să fi înmănat Ștefan solilor moscoviți acel *Letopiseț* care a fost numit *Cronica moldo-rusă*²⁰. La 7 martie 1490 soțul Olenei moare. Din această căsătorie s-au născut doi copii: Dimitrie și Evdochia. Va începe confruntarea dintre Sofia, din neamul Paleologilor, a doua soție a lui Ivan al III-lea,

¹⁵ v. Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI-XVIII*, București, 2001.

¹⁶ D. Năstase, *Ideea imperială în țările române. Geneza și evoluția ei în raport cu vechea artă românească (sec. XIV-XVI)*, Atena, 1973, nr. 13, *passim*.

¹⁷ D. P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, București, 1941, p. 86.

¹⁸ *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, p. 86.

¹⁹ Ștefan S. Gorovei, *Alianțe dinastice ale domnilor Moldovei*, în *România în istoria universală*, vol. II, Iași, 1987, p. 695.

²⁰ Al. Papadopol-Calimachi, *Sofia Paleolog și Domnița Olena*, extras din „Analele Academiei Române”, seria a II-a, tom. XVII, 1895, p. 122.

care voia să-l impună ca moștenitor al tronului pe fiul său, Vasile, și Olena, al cărei fiu, Dimitrie, fusese declarat, în 1493, moștenitor al tronului de către țar și binecuvântat de mitropolit. Intrigile Sofiei au schimbat situația în favoarea sa, în 1502, locul la succesiune al lui Dimitrie fiind luat de Vasile, iar Olena și fiul său închiși. Impresionantă este grija lui Ștefan cel Mare pentru fiica și nepotul său, care răzbate din încercarea sa de a afla vești despre ei și prin intermediul Hanatului din Crimeea: „Răspunde-mi: fi-vor în viață fiica mea și nepotul meu, va fi despoiat marele cneaz pe nepotul meu de marea Cnezie a Moscovei, i va fi dat-o fiului său marelui Cneaz Vasile?”²¹ La doar un an după moartea tatălui său, la 18 ianuarie 1505, Olena murea, aceeași soartă împărțind-o și fiul său la 14 februarie 1505²², stingându-se astfel și unul din marile proiecte ale lui Ștefan cel Mare – un descendent al său pe tronul de la Kremlin.

A doua căsătorie a lui Ștefan, cu Maria de Mangop, a fost o alianță cu o ramură a Comnenilor imperiali, care stăpâneau Mangopul, în Crimeea. După mamă, aceasta se înrudea cu Paleologii, Asăneștii – Paleologi și Tzemplakon²³. Oficierea căsătoriei a avut loc la 14 septembrie 1472, probabil la Putna, noua ctitorie voievodală²⁴. Însă, după doar câțiva ani, la 19 decembrie 1477, Maria de Mangop a murit și, acoperită cu un „giulgiu împărătesc”, a fost îngropată la Putna²⁵.

Probabil, în 1478, Ștefan cel Mare a încheiat o nouă alianță dinastică, de data aceasta cu Basarabii, prin căsătoria sa cu Maria, fiica lui Radu cel Frumos. Împrejurările în care au ajuns la curtea domnească soția lui Radu cel Frumos, Maria Despina, și fiica ei, Maria, numită de Ureche și *Voichița*²⁶, sunt cunoscute. De reținut că această alianță între cele două dinastii românești este singura cu certitudine atestată până la sfârșitul secolului al XV-lea. Posibil ca Margareta Catolica, a lui Alexandru cel Bun, Maria căsătorită cu Ștefan, fiul aceluiași, Maria Oltea cu Bogdan al II-lea, să fi fost muntence, însă în lipsa unor izvoare care să le ateste proveniența rămân doar simple supoziții. Maria Despina, soacra lui Ștefan cel Mare era – conform *Cronicii moldo-germane* – „de sânge și de viță înaltă”, iar potrivit unor opinii²⁷ ar fi chiar acea „Maria Asaninia Paleologhina, Doamna Moldovlahiei”, donatoarea icoanei Fecioarei Mănăstirii Grigoriu de la

²¹ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 415.

²² Al. Papadopol-Calimachi, *op. cit.*, p. 143.

²³ Cf. Marcel Romanescu, *Albizzii și Paleologii*, în „Hrisovul”, III, 1943, *passim*.

²⁴ *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, p. 17.

²⁵ N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 67.

²⁶ Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 54.

²⁷ Șt. Andreescu, *Alianțe dinastice ale Țării Românești (sec. XIV-XVI)*, în *Români în istoria universală*, vol. II, Iași, 1987, p. 678-679.

Muntele Athos – prin numele său atestând însă, indiscutabil, o înrudire cu dinastia sârbească.

Dovadă că alianțele dinastice încheiate de Ștefan aveau o percepție deosebită în mentalitatea epocii este menționarea acestor înrudiri în *Pomelnicul de la Bistrița* în rândul „domnilor Moldovlahiei”: „a lui Radul voievod și al doamnei lui Maria” sau „al lui Manoil și al doamnei lui Ana. Al lui Avraam, al Anei, al lui Isac, al lui Iacov, al lui Melhisedec, al lui David”²⁸, înrudirile cu Basarabii, cu Comnenii din Mangop sau numeroasele rubedenii ale Evdochiei de Kiev²⁹.

Atenția pe care a acordat-o statutului internațional al tronului Moldovei, refăcându-i prestigiul, mult diminuat în domniile anterioare, încercând permanent să-l amplifice, repetatele amânări ale depunerii omagiului de credință față de regele Cazimir al IV-lea al Poloniei, ctitorirea mănăstirii Putna și sfințirea fastuoasă a acesteia, căsătoriile sale cu Evdochia de Kiev, cu Maria de Mangop și cu Maria din Țara Românească îl arată pe Ștefan cel Mare ca un candidat la „moștenirea bizantină”. Restaurator al hotelurilor țării, reușind să se impună în fața impetuozității marii boierimi și să-și formeze un sfat de colaboratori credincioși, dobândind încrederea și prețuirea celor mulți și dovedindu-se un aprig și neînvingător apărător al Țării Moldovei, eliberat de grija pierderii tronului prin uciderea lui Petru Aron și luând în căsătorie pe una dintre urmașele dinastiilor bizantine ale Comnenilor și Paleologilor, la începutul deceniului al optulea Ștefan cel Mare își aroga dreptul obținerii unui nou statut al domniei Moldovei, egalizându-l cu cel al regalităților învecinate, dovadă titlul de „țar”.

Dacă acordăm ideile de mai sus la o altă producție cronografică a epocii ștefaniene – *Cronica moldo-germană* – am putea face și alte aserțiuni privind repercusiunile alianțelor dinastice în cadrul politic implicit al prestigiului domniei și Țării Moldovei. *Cronica moldo-germană* este o traducere în latină a primei părți din *Cronica lui Ștefan cel Mare*, care se încheia în anul 1486, continuată cu o relatare a autorului despre evenimentele din perioada anilor 1488-1499, intitulată: *Cronica breviter scripta Stephanus, Dei gratia voivoda terrarum Moldannens(ium) necnon Valachyens(ium)* (Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu, voievod al țărilor Moldovei și Valahiei)³⁰. Ștefan era considerat voievod al ambelor țări românești extracarpătice. Să fi exprimat oare Ștefan cel Mare pretenții de suzeranitate asupra domnilor Țării Românești pe care i-a înscăunat sau susținut: Laiotă Basarab, Vlad Țepeș (a treia

²⁸ D. P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, p. 86.

²⁹ v. D. P. Bogdan, *Pomelnicul de la Bistrița și rudenile de la Kiev și de la Moscova ale lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXIII, nr. 26, București, 1940.

³⁰ I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare*, București, 1942, p. 37.

domnie), Țepeluș, Mircea „fiul Călțunei” și Vlad Călugărul? Și cum se explică atestarea aproximativ în anii 1487-1488? *Letopisețul cantacuzinesc* consemna în paragraful dedicat domniei lui Țepeluș: „și au avut războiu la Râmnicu Sărat cu bătrânul Ștefan Vodă den Țara al Moldovei... și au fost izbânda lui Ștefan Vodă. Și au șazut aicea în țară de au domnit ani 16”³¹. Johann Filstich, traducând în limba germană *Letopisețul*, relatează același lucru: „Ștefan, domnul Moldovei, biruind pe Vladislav Țepeluș și aducând Țara Românească sub ascultarea sa ajunsese să se facă stăpân și asupra acestui voievodat. Și cu toate că îl cârmui vreme de 17 ani, nu lăsă nimic vrednic de însemnare...”³². Cronologia nu este sigură, însă perioada cuprinsă între bătălia de la Râmnic (1481), în legătură cu care *Letopisețul de la Bistrița* consemnează că Vlad Călugărul „s-a făcut vinovat de viclenie față de domn Ștefan voievod”³³, și încheierea păcii moldo-otomane (1486) a stat sub semnul domnului Moldovei³⁴. Explicația ar consta în noua alianță dinastică, contractată de Ștefan cu Maria, fiica lui Radu cel Frumos, și rezultatul acestei căsătorii: nașterea lui Bogdan-Vlad. Astfel, renunțând la susținerea lui Mircea, „fiul Călțunei”, neagreat de boierii munteni, și preferându-l pe Vlad Călugărul, domnul Moldovei va învinge oastea munteano-otomană la Râmnic, întronându-l pe noul pretendent, instaurând o relație suzerano-vasalică *sui generis*. El devenea astfel domnul din Țara Românească, așa cum pe Mircea îl numise, într-o scrisoare adresată boierilor brăileni, buzoieni și râmniceni, în limbajul diplomatic al vremii „fiul – și fratele – Domniei Mele”³⁵. Fiul lui Ștefan cel Mare, Bogdan-Vlad, prin cele două nume, reprezentative pentru dinastia Bogdanizilor și pentru cea a Basarabilor cât încă mai trăia Alexandrel, viitorul asociat la domnia Moldovei, era un posibil candidat la tronul Țării Românești. Oare întâmplător același Bogdan-Vlad, după moartea lui Alexandrel – succesorul desemnat de Ștefan – va deveni doar Bogdan?

În plan politic și ideologic, creșterea prestigiului Țării Moldovei se răsfrângea nu numai asupra domnului, dar și asupra boierilor săi. Lunga și strălucita domnie a lui Ștefan cel Mare a creat o boierime moldovenească mândră, conștientă de rolul său și răbdătoare în așteptarea momentului prielnic de a-i face dovada. După decenii de guvernare autoritară și redimensionare a bazei de susținere socială a domniei, Ștefan cel Mare a reușit să se impună în fața marilor boierimi, influențată „ideologic” de statutul nobilimii poloneze.

³¹ *Istoria Țării românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*. Ediție critică întocmită de Const. Grecescu și D. Simonescu, București, Editura Academiei, 1960, p. 4-5.

³² *Încercare de istorie românească*, 1979, p. 105, 107.

³³ I. Bogdan, *Cronici inedite atîngătoare de istoria românilor*, București, 1895, p. 57.

³⁴ L. Șimanschi, *Ștefan cel Mare – domn al Moldovei și Țării Românești*, în „Cronica”, nr. 7/1995, p. 7.

³⁵ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 363.

Întărirea sprijinului aliaților tradiționali ai domniei, ca o contrapondere a marii boierimi, a mutat în exteriorul țării manifestarea opoziției boierești, împotriva căreia domnul repurtează succese prin talentul său diplomatic și prestigiul său, prin tratatul moldo-polon din 1499 și consecvența cu care își elimina adversarii politici adăpostiți în țările învecinate, afirmând puterea centrală prin stabilitatea tronului.

Ideologia puterii domnești promovată de Ștefan cel Mare va fi augmentată cu bogate și variate ilustrări de urmașii săi, beneficiari ai „moștenirii ștefaniene”, Bogdan al III-lea, Ștefan cel Tânăr și Petru Rareș, care nu vor egala, însă, geniul politic al ilustrului predecesor.